

Anne Kliimask

Kirjepäevadele tagasi vaadates

lühiettekanne X kirjepäeval Tartu Ülikooli Raamatukogus 29.11.2011

Head kolleegid!

Tänane peatselt lõppev kirjepäev, nagu te kõik teate, sai teoks juba kümnendat korda. Sellise väärrika verstepostini jõudmine on hea põhjus teha väikene vahekokkuvõte ja meenutada eelnevaid aastaid.

Esimene kirjepäev toimus 29. novembril 2002. aastal. See kuupäev valiti Eesti esimese avaliku elektronkataloogi INGRID järgi - nimelt sisestati sinna just 29. novembril 1994. aastal kõige esimene kirje. Kirjepäevade korraldamisel on sellest kuupäevast püütud võimaluse korral ka kinni pidada.

Milleks oli vaja korraldada kirjepäeva? Kriitika Tartu ESTERi kehvema seisu suhtes ja rahulolematust kataloogi kvaliteediga pani mõtted keerlema, et olukorra parandamiseks tuleks Tartu ESTERi raamatukogude kataloogijate vahel tihendada koostööd, arutada probleeme ja leida neile lahendusi. Kataloog on ju ühine, seega on vaja ka ühist pingutust, kui tahetakse, et olukord läheks paremuse poole. Koos tegutsemise soov ja vajadus oli nii suur, et II kirjepäeval tehtud ettepaneku tagajärjel sündis Tartu raamatukogude kataloogitoimkond.

Ehkki on ka arutatud, kas kirjepäev peab ikka igal aastal toimuma, on üritus end sellisel kujul ehk iga-aastasena õigustanud. Huvi kirjepäeva vastu kasvas iga korraga ning on nüüdseks ühtlaselt kõrge. Hea meel on näha, et kõik see, mis puudutab kirjeid ja kataloogimist, läheb korda nii paljudele. Samuti on hea meel tõdeda, et osavõtjaid koguneb üle Eesti ja et nende hulgas on olnud inimesi ka sellisetest raamatukogudest, mis ei sisesta oma kogusid ESTERitesse. Küllap mängib oma osa siin ka see, et teist sarnast erialast üritust ei korraldata. Siinkohal suur aitäh Elsa Looritsale, kelle eestvedamisel toimusid esimesed viis kirjepäeva, ja Külli Moontile, kes on jätkanud traditsiooni.

Et kirjepäeva korraldajaks on Tartu Ülikooli Raamatukogu, siis pole üldse ime, et ülekaalukalt on esinejate seas olnud just Tartu Ülikooli raamatukogu ja erialakogude töötajaid. Aga üksi ju koostööd ei tee ning oma sõna on sekka öelnud ka Tartu Linnaraamatukogu, ELNET Konsortsiumi, Rahvusraamatukogu, Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu, Maaülikooli raamatukogu ja Eesti Rahva Muuseumi raamatukogu esindajad.

Mida me siis oleme kuulnud eelneval üheksal kirjepäeval?

Aastate jooksul on tutvustatud Tartu ESTERi raamatukogudes tehtavat kataloogimistööd. Jutuks on tulnud nii personaliküsimused (kui palju on kataloogijaid ja kas nendest piisab) kui ka kataloogimise hetkeseis (kui kaugel ollakse kogude kirjeldamisega ning millised on põletavamad probleemid). Erilise huvi all on olnud rekataloogimine ja elektronkataloogi kvaliteedi tõstmine.

Üks peamisi käsitletud teemasid ongi olnud e-kataloog ESTER, seda nii töötaja kui ka lugeja vaatenurgast. Siiamaani on aktuaalsed kataloogi korrastamisega seotud probleemid. Juba esimesel kirjepäeval otsustati, et olulise kirjevea avastamisel tuleb pöörduda kas kirje koostaja või vastava raamatukogu kontaktisiku poole. Samuti otsustati, et igal raamatukogul tuleb pidevalt jälgida süsteemi poolt genereeritavat vigade faili ning parandada oma raamatukogu vead. Lisaks on aastate jooksul juhitud kataloogijate tähelepanu nendele vigadele, mida kirjetesse kõige rohkem tehti.

Algul oli väga suureks probleemiks ühiste juhendite puudumine või vähesus. Iga raamatukogu püüdis oma parema äranägemise järgi hakkama saada ja elektronkataloog oli ebaühtlasem. Aastatega on suurt rõhku pandud ühtlustamisele ja eriti viimastel aastatel on väga aktiivselt tegeletud ühiste juhenditega (seda just ESTERi Tallinna ja Tartu baaside sarnasemaks muutmiseks). Kirjepäev on olnud üheks kohaks, kus laiemalt teavitada töösolevatest või juba kehtivatest juhenditest – infot on jagatud ELNET Konsortsiumi juhendite ja Rahvusraamatukogu standardite kohta. Samuti on informeeritud uutest raamatukogude vahelistest kokkulepetest ja muudatustest meie tavapärasest kataloogimispraktikast, et kõik oleksid teadlikud, kui tuleb midagi hoopis teistmoodi tegema hakata.

Alates viiendast kirjepäevast on üheks kindlaks rubriigiks olnud ESTERi uudised - et saaks olla kursis aasta jooksul tehtud muudatustega, õppida, kuidas oleks võimalik ESTERit paremini kasutada, ning kuulda, mida tulevik endaga kaasa toob.

Ka lugejate ESTERi kogumesi on meile vahendatud. Kõige kergem olewat kasutada sõnaotsingut, sest selleks ei ole vaja mingeid erilisi otsioskusi. Keeruliseks lähevad asjad siis, kui kataloogis leiduvad märksõnad ei ühti tavaelus kasutatavate sõnadega või tähistavad samal ajal vormi ja teemat, kui raamatul on kaasas CD-ROM (sest pole arusaadav, milline eksemplar tellimisel ikkagi saadakse), kui kirjes on link, aga kodus täisteksti ikkagi ei saa kätte, ning kui pealkiri on peitunud teiste otsingutulemuste alla ja sealt ei tule pähe otsida. Lugejat abistab see, kui kataloogija näeb vaeva ja koostab kirjeid võimalikult põhjalikult (nt avab sisu). Ja sõnaotsing aitab seal, kus muud otsingud jätavad hätta.

Möödunud üheksa aasta jooksul oleme ka teada saanud, kuivõrd erineb kataloogija töö Tartu ja Tallinna ESTERis, arutlenud, kas nime normikirjed peaksid olema lugejale nähtavad ning kui palju peaksid need isikute kohta informatsiooni sisaldama, tutvunud Millenniumi ja selle kataloogimismooduliga ning EOD teenusega. Puudutatud on ka e-raamatuid, andmebaase ja võrgulinke ning kopeerkataloogimist ja vajadust lihtsustada originaalkirjete koostamist. Hüva nõu oleme saanud selle kohta, milliseid väliskatalooge tasuks kasutada, ning mida tuleks tähele panna analüütiliste kirjete koostamisel.

Et paljudes raamatukogudes tuleb kataloogijal ka liigitada-märksõnastada, siis pole seegi valdkond kirjepäevadel esindamata jäänud. Käsitletud on koostööd Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Rahvusraamatukogu liigitajate vahel märksõnastike ühtlustamisel ning märksõnade muutmist kirjete importimisel. Põhjaliku ülevaate oleme saanud Eesti märksõnastiku loomisest ning sellest, mida kujutab endast UDK ja milleks see vajalik on.

Tartu Ülikooli Raamatukogu kohta on räägitud selle 200-aastasest kogude ajaloost ja elektronkataloogi INGRID loomisest, vanade kaartkataloogide konverteerimisest (mis tähendas üheksakümne aasta töö tegemist ühe aastaga) ning sedelkataloogide digiteerimisest. Kõneletud on ka Tartu Ülikooli filmiarhiivi loomisest, käsikirjade, fotode, haruldaste raamatute, graafika ja maalide digiteerimisest ning vanaraamatu kataloogimisest.

Ka Tartu Ülikooli erialakogud on leidnud käsitlemist: kuidas nad on tekkinud, millised on nende tingimused ja mida tegelikult endast kujutab erialakogus töötamine. Täpsemalt on tutvustatud Pärnu Kolledži, Saksa filoloogia õppetooli ja Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogusid.

Lisaks Tartu Ülikooli erialakogudele oleme saanud ülevaate ka Tartu Linnaraamatukogu harukogudest Annelinnas, Tammelinnas ja Karlovas. Räägitud on veel Tartu Linnaraamatukogus koostatud Tartu-teemalistest andmebaasidest ning kirjete lihtsustamise võimalikkusest/mittevõimalikkusest muusikateavikute kataloogimisel.

Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu on põhjalikult tutvustanud Eesti ajakirjanduse analüütilise bibliograafia andmebaasi (ja sellele eelnenud aastakümnete pikkust bibliograaferimistööd), samuti Pseudonüümide andmebaasi ning digiteeritud kalendrite kogu.

Rääkides andmebaasidest, ei saa üle ega ümber ühisest artiklite andmebaasist ISE. Mitmel korral on meiega jagatud selle loomise tagamaid, võimalikke ja realselt esile kerkinud probleeme, tulevikuplaane, raamatukogudel eelseisnud koostöö olemust ja seda, kuhu on välja jõutud.

Ka rahvusvaheline pool ei ole kirjepäevadest mööda läinud: jagatud on muljeid IFLA aastakongressilt ja Nordic IUG-lt, tutvustatud on IFLA bibliograafilise arvestuse osakonda ja selle sektsioone. Samuti on räägitud mujal maailmas suurt tähelepanu pälvinud uutest kirjeldamiskontseptsioonidest FRBRist ehk bibliokirje funktsiooninõuetest ja RDAst, mis hakkab asendama Anglo-Ameerika kataloogimisreegleid.

Selle ülevaate jaoks eelneva üheksa kirjepäeva kavasid ja kokkuvõtteid üle lugedes olin ma väga rõõmus, et mul on õnnestunud neist kuulajana osa saada. Sest nendel päevadel on jagatud tohutul hulgal kataloogimisalast kogemust ning need on alati olnud väga heaks võimaluseks laiendada oma teadmiste piiri ja õppida midagi uut. Ma loodan, et selliseid huvitavaid kirjepäevi jätkub veel pikkadeks aastateks.

Täna tähelepanu eest!